

Fotografera fåglar – del 1

Intresset för fågelfotografering har blivit stort
och allt fler fågelskådare börjar fotografera fåglar.
I tre artiklar ger jag tips på vilken utrustning du behöver,
vilka kamerainställningar du bör använda
samt hur du kan bildbehandla dina bilder i Photoshop Lightroom.
I denna första artikel ger jag tips om utrustning.

Mikael Arinder

Teleobjektiv

För att få hyfsat mycket fågel på bild behöver du ett teleobjektiv eller en telezoom. Brännvidden bör vara minst 400 mm, gärna 500 eller 600 mm. Då "kommer man lika nära" fågeln som man upplever att man gör i handkikaren. Det finns optik i olika pris-klasser, allt från enklare objektiv för några tusenlappar till superteleobjektiv för ett par hundra tusen. Optik i mellanklassen kostar ungefär som en ordinär tubkikare, mellan 20 000–40 000 kr. Man får vad man betalar för. En billigare optik är i allmänhet lätt, nätt, plastig, inte särskilt vädertålig, ljussvagare, bilderna blir inte så krispigt skarpa, och kantskarpan är så där. En dyrare optik är tyngre, större, gediget byggd, vädertätad, ljusstarkare, och ger krispig skärpa över hela bildytan. I allmänhet är telezoomobjektiv, t.ex. 150–600 mm, mer prisvärda än en fast brännvidd på 600 mm och erbjuder många brännvidder i samma objektiv, men är optiskt inte riktigt lika bra som en fast brännvidd.

Om man kan välja ett objektiv med bildstabilisering så är det en fördel. Då kan man ta bilder på längre slutartider utan att riskera skakningsoskärpa. Bildstabilisering benämns på olika sätt av olika tillverkare: IS (Canon), VR (Nikon), VC (Tamron) och OS (Sigma).

Det är bara kameratillverkarens egna objektiv som passar deras kameror, d.v.s.

man kan inte sätta ett Nikon-objektiv på en Canon-kamera. Däremot finns det tredjepartstillverkare, t.ex. Tamron och Sigma, som gör prisvärda objektiv för flera olika kameramärken.

En telekonverter (extender) är en separat liten optik som kopplas på mellan kameran och objektivet. Den förlänger brännvidden på objektivet mellan 1,4 och 2,2 gånger beroende på modell. En telekonverter kostar mellan 4 000–9 000 kr, vilket kan låta som ett lågt pris för att enkelt få längre brännvidd. Men den försämrar ljusstyrkan med ett eller två bländarsteg (beroende på modell) och försämrar skärpan mer eller mindre. Man bör välja en telekonverter av samma märke som objektivet och försäkra sig om att de dessutom fungerar tillsammans. En 1,4 gångers konverter är ofta att föredra framför en 2 gångers eftersom bildkvaliteten försämrar mer med den senare. Tänk också på att ju längre brännvidd desto större risk för skakningsoskärpa – ingen handhåller sin tubkikare eftersom bilden blir så skakig.

Det är lätt att gå vilse i objektivdjungeln. Det finns en slags objektiv för spegelreflexkameror (EF för Canon, F för Nikon), och dessa kräver en adapter för att passa på spegelfria kameror. Sedan finns det en annan slags objektiv för spegelfria systemkameror (RF för Canon, Z för Nikon), men dessa går inte att använda på spegelreflex-

kameror. Därtill finns det objektiv avsedda för APS-C-kameror, och dessa går inte att använda på fullformatskameror. Däremot kan objektiv för fullformatskameror användas på APS-C-kameror.

Kamerahus

Medan objektiven kan förbli kapabla under många år så förbättras kamerorna kontinuerligt. Ett kamerahus som var toppmodernt för några år sedan är redan övertruffat av nya, mer kapabla modeller. Dessa har allt fler pixlar, kan ta bilder i allt sämre ljus, har en allt bättre autofokus och allt bättre batterier, och kan ta allt fler bilder per sekund. Ganska nyligen kom ett större genombrott när spegelfria systemkameror lanserades. Dessa är nättare än spegelreflexkamerorna och kan ta otroligt många bilder i sekunden. Några modeller har ögonigenkänning på motivet som gör att kameran alltid ställer in skärpan på fågelns öga oavsett var i bilden ögat är. Det finns goda skäl att köpa en spegelfri systemkamera, men var uppmärksam på att "äldre" objektiv kräver en adapter för att kunna användas på en spegelfri kamera.

Det finns kamerahus i olika prisklasser från varje tillverkare. De billigare har färre finesser, är inte vädertätade och har sämre autofokus. De dyra toppmodellerna är fantastiska, men är kanske mer kapabla än vad den normale fågelfotografen förmår utnyttja eftersom de är utvecklade för yrkesfotografer. I mellanprisklass kan man hitta modeller där man kan välja mellan flera autofokusprogram. Dessutom är autofokusen hyggligt snabb, vilket är viktigt vid fågelfotografering. Nikon, Canon eller Sony är en smaksak. Om man ofta är ute och skådar med någon som har ett av märkena kan det vara praktiskt att köpa samma kameramärke, för då kan man låna prylar av varandra.

En viktig egenskap att förstå vid val av kamerahus är bildsensorns storlek eftersom detta har stor betydelse för bildkvaliteten. Bildsensorn kan jämföras med filmrutan på gamla tidens negativ. Olika kameramodeller har olika slags bildsensorer. Man pratar om fullformatssensor, APS-C-sensor och Micro 4/3-sensor. Kameror med APS-C-sensor är vanliga bland fågelfotografer, men mer drivna fotografer föredrar fullformatssensor eftersom

En 1,4 gångers telekonverter (extender) påkopplad mellan kameran och ett 100-400 mm zoomobjektiv förlänger brännvidden till 140-560 mm.
Foto: Mikael Arinder.

Micro 4/3-kamerorna är små och behändiga, ofta på bekostnad av bildkvalitet.
Foto: P-G Bentz.

bildkvaliteten är högre. Bildsensorerna är olika stora – fullformatssensorn är störst, APS-C-sensorn är mitt emellan, och Micro 4/3-sensorn är minst. Därför blir det mycket fågel på bild med en Micro 4/3-sensor, ganska mycket fågel på bild med en APS-C men ganska lite fågel på bild med en fullformatssensor. Man pratar om att APS-C-sensorn ger en brännviddsförlängning på ca 1,5 gånger jämfört med fullformatssensorn, så ett 400 mm objektiv till en APS-C-kamera motsvarar ett 600 mm-objektiv på en fullformatskamera. Micro 4/3-sensorn, som finns bara i Olympus- och Panasonic-kameror, ger en brännviddsförlängning på 2 gånger jämfört med fullformatssensorn. Fågel-fotografen har inget emot brännviddsförlängning eftersom det då blir mer fågel på bild. Baksidan är att de mindre sensorerna ger mer brus (mer gryniga bilder) i dåligt ljus och höga ISO-tal. Det beror på att varje pixel i en stor bildsensor är större och kan ta emot mer ljus. Därmed är fullformatssensorn mycket bättre på att hantera brus – den större ljusmängden dränker bruset. Dessutom kan en större pixel registrera ett större omfång på ljusskalan från mörkt till

ljus, varvid bilderna blir mer detaljrika. Bildkvaliteten blir alltså bättre ju större sensorn är.

Rekommenderad instegsutrustning

Jag frågade Facebookgruppen *Svenska Fågelfotografer* vilken utrustning de skulle rekommendera någon som vill börja fotografera fåglar. Svaret blev att välja någon av följande två strategier.

I första hand, köp begagnad utrustning, t.ex. Canon 7D mk II med ett Canon EF 400 mm f/5,6 eller ett Canon EF 100–400mm f/4,5–5,6L IS II, alternativt en Nikon D500 med ett Nikon 200–500mm f/5,6. Här bör man kunna hamna på 10 000–20 000 kr totalt. Det finns ett hyggligt utbud av begagnade spegelreflexkameror och optik, medan utbudet av begagnad spegelfri utrustning är begränsat. Det kan vara tryggare att handla begagnat från en fotobutik, t.ex. Mattssons Foto, Scandinavian Photo, Cyberphoto, Hegethorns eller Rajala Pro Shop. Ofta får man några månaders garanti. Mattssons Foto och Scandinavian Photo har butiker i Lund respektive Malmö.

Om man är villig att investera 20 000–35 000 kr i fabriksny utrustning rekom-

menderas Canonfotografen en spegellös Canon R10 eller Canon R7 i kombination med Canon RF 100–400mm eller någon av Tamrons eller Sigmas fina 150–600 mm zoomobjektiv. Nikonfotografen rekommenderas Nikon Z50 (spegellös) eller Nikon D500 (spegelreflex) i kombination med Nikon 200–500mm eller någon av Tamrons eller Sigmas 150–600 mm. Sonyfotografen rekommenderas Sony A6400 eller A6600 i kombination med Sony 200–600mm eller Sigmas 150–600 mm.

En populär kombination för fågelfotografer med lite större plånbok är Canon R7 med Canon RF 100–500 mm, som totalt går loss på 55 000 kr.

Undvik skakningsoskärpa

Fotografer med ett nått teleobjektiv och en lätt, smidig kamera handhåller utrustningen vid fotografering. Om objektivet har bildstabilisering (se ovan) förbättras möjligheten till skarpa och fina bilder. Det finns minst två inställningslägen för bildstabilisering: ett läge som man använder vid frihandsfotografering av ett fixt objekt, och ett som man använder när man fotograferar flygande fåglar samt när ob-

jektivet sitter på stativ. Lär dig hur man växlar mellan lägena. Även om du brukar frihandsfotografera så kan ett enbensstativ med kullad och snabbkopplingsplatta på teleobjektivet göra skillnad. Ta med enbensstativet i en ryggsäck, plocka upp det vid behov och sätt på objektiv & kamera med snabbkopplingen. Stativet gör det möjligt att ta bilder på längre exponeringstider i dåligt ljus, t.ex. en skulkande tajgablåstjärt inne i en dunge. Och när väntan blir lång på att fågeln ska hoppa fram, men du vill ha kameran beredd så är det avlastande att stötta utrustningen mot ett stativben.

Fotografer med tyngre objektiv har med fördel sin utrustning monterad på ett trebensstativ. Utrustningen är för tung att hålla på frihand hela tiden, så ett bra stativ krävs för att bilderna ska bli skarpa och fina. Med ett trebensstativ kan utrustningen stå för sig själv. Valet av stativhuvud är viktigt. Även om ett videohuvud kan fungera så tippar lätt objektivet över framåt eller bakåt. En bättre val är därför ett gimbalhuvud med en snabbkopplingsplatta på teleobjektivet. Objektivet ligger i en vagg på gimbalhuvudet. Man gör injusteringarna av stativhuvudet

en gång för alla så att tyngdpunkten blir rätt med sitt objektiv och kamerahus. Sedan är det lätt att följa motivet och utrustningen känns tyngdlös! Släpp kameran och gimbalhuvudet ställer automatiskt in sig i sitt neutralläge och tippar aldrig framåt eller bakåt. På en del objektiv kan man skruva av stativfoten och byta ut den mot en snabb-

Ett enbensstativ gör det möjligt att ta skarpa bilder vid längre exponeringstider. Foto: Emil Arinder.

Ovan: Vattenrall (1K) fotograferad från liggande perspektiv i Naturum Getteröns vassgömsle 27 juli 2022. **Höger:** Arrangemanget vid fototillfället med vinkelsökare på kameran, teleobjektivet monterat på ett lågt bordsstativ med kulle (Sirui 3T-15K), och ett liggunderlag för fotografen. *Foton: Mikael Arinder.*

kopplingsplatta tillverkad för just det objektivet. Mycket smidigt! Googla på "lens replacement foot" för att se några exempel.

Andra hjälpmedel

Vid längre vandringar och under flygresor kan det vara bra att bära utrustningen i en rejäl fotoryggsäck. Det finns modeller som matchar den tillåtna maxstorleken på flyghandbagage.

Man kan få spännande perspektiv om man fotograferar t.ex. vadare, änder, doppingar och lommar från ett liggande perspektiv. En vridbar digitaldisplay eller en vinkelsökare kan då rädda nacken och göra fotograferingen mer komfortabel. Låt objektivet vila på en beanbag/påse fylld med ris. Alternativt, montera objektivet på en kulle/gimbalhuvud fastskruvad på ett stekjärn, eller använd ett lågt bordsstativ. Stekjärnsstativet gör det enkelt att fösa

kameran framför sig om man ålar fram mot fågeln.

Vid fotografering av exempelvis gäss och vadare från bil på exempelvis Vombs ängar, låt objektivet vila på en beanbag/påse fylld med ris som lagts över den nedrevade bilrutan.

Drivna fågelfotografer använder sig av fotogömslen. Två populära modeller är *Doghhouse* från Ameristep som man fotograferar sittande i, samt *Long and Low Dome Hide* från Wildlife som man fotograferar liggande i.

Mikael Arinder
mikael.arinder@telia.com